

УДК 37.091.4 Сухомлинський: 37.018.32

Антонець Н. Б.*

В. СУХОМЛИНСЬКИЙ У ПОЛЕМІЦІ ЩОДО СТВОРЕННЯ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ

У статті висвітлено позицію видатного українського педагога В. Сухомлинського щодо намірів лідерів КПРС створити нову систему народної освіти, в якій провідна роль відводилася школам-інтернатам – навчальним закладам нового типу, де діти від народження до 17-18-річного віку мали цілеспрямовано виховуватись як активні будівники комуністичного суспільства. На основі аналізу опублікованої вже після смерті директора Павлиської школи його статті «К вопросу об организации школ-интернатов» показано, що її автор категорично не погоджувався з ідеєю виховувати в закритих навчальних закладах переважну більшість дітей країни й намагався донести до громадськості своє розуміння згубних наслідків тенденційної установки на обмеження спілкування дітей з батьками, зокрема для формування моральних якостей підростаючого покоління.

Ключові слова: В. Сухомлинський, історія розвитку системи народної освіти в СРСР, школа-інтернат, моральний обов'язок.

У радянській педагогічній науці в когорті яскравих особистостей, які мали мужність висловлювати власну думку, незважаючи на її суттєву відмінність від офіційної лінії, яку визначали лідери єдиної у СРСР правлячої партії, почесне місце належить Василю Сухомлинському. З цього приводу передусім можна згадати датований 1958 роком лист директора Павлиської школи першому секретарю ЦК КПРС М. Хрущову, де викладено заперечення з приводу запропонованих керівником держави шляхів перебудови системи народної освіти, опублікований донькою Ольгою Сухомлинською 1988 року [3]. Цей документ досить широко використовується науковцями. Дещо менше уваги дослідники приділяють іншій публікації зі спадщини видатного педагога, яка вперше побачила світ також завдяки О. Сухомлинській у журналі «Советская педагогика» того ж 1988 р. Мається на увазі стаття «К вопросу об организации школ-интернатов» (пізніше увійшла до хрестоматії «Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.)» [9]). Уважаючи цю статтю не менш важливою як для повнішого усвідомлення професійної та життєвої позицій В. Сухомлинського, так і для глибшого розуміння процесу розвитку системи освіти в Радянському Союзі, метою своєї публікації визначаємо висвітлення обставин її написання.

Згадка про XX з'їзд Комуністичної партії Радянського союзу (проходив у Москві 14-25 лютого 1956 р.), як правило, асоціюється з доповіддю тодішнього першого секретаря ЦК КПРС М. Хрущова «Про культ особи та його наслідки». Проте цей епохальний виступ відбувся на закритому засіданні в останній день роботи делегатів. А в день відкриття з'їзду М. Хрущов відповідно до посади традиційно зачитав звітну доповідь, де розглядалися міжнародне становище країни та її внутрішні здобутки й проблеми. Висвітлюючи питання освіти, доповідач зокрема озвучив нову ініціативу партії, що вносила суттєві зміни у шкільництво всіх союзних республік. Зважаючи як на важливість історичного документа, так і на його вже дещо обмежену доступність, процитуємо відповідний фрагмент виступу повністю:

«У шостій п'ятирічці наша країна, – пообіцяв лідер КПРС, – зробить новий великий крок вперед шляхом створення могутньої матеріально-виробничої бази комуністичного суспільства. Але ми маємо розв'язати проблему створення і всіх необхідних духовних передумов до здійснення цього історичного переходу від нижчої фази комунізму до його вищої фази. У цьому зв'язку слід спинитись на одному з питань виховання нашого молодого покоління, що має величезне громадське значення.

У результаті війни у нас є багато вдів, на плечі яких лягло складне завдання виховання дітей. Є також чимало сімей, в яких батько й мати працюють на виробництві

* Антонець Н. Б.*

або в установі, вони можуть лише уривками займатись вихованням своїх дітей. При такому становищі багато дітей залишається на піклуванні кого-небудь з родичів або сусідів, а іноді й зовсім без догляду. Таким чином значна частина дітей полишається на самих себе і це нерідко призводить до поганих наслідків. Звичайно, сім'я і школа були і залишаються найважливішими вогнищами соціалістичного виховання дітей. Але цим не можна обмежуватись.

Якщо заглянути в недалеке минуле, то побачимо, що крім загальної школи панівні класи мали свою систему виховання підростаючого покоління, яка відповідала тодішньому устрою і духові часу. Держава створювала спеціальні дитячі заклади, в яких відповідно до інтересів імущих класів підготовлялося підростаюче покоління. Це пажеські, кадетські корпуси, інститути благородних дівиць та інші. У цих закритих закладах діти проходили школу аристократичного виховання.

Соціалістична країна може і повинна поставити справу виховання дітей незмірно краще й досконаліше, бо ми маємо формувати не кастовий шар аристократії, глибоко ворожий народові, а будівників нового суспільства, людей великої душі і високих ідеалів, самовідданого служіння своєму народові, який іде в авангарді всього прогресивного людства.

Як же нам практично підійти до розв'язання цього завдання? Очевидно, доцільно приступити до будівництва шкіл-інтернатів (над назвою треба подумати), розташувавши їх у передмістях, у дачних місцевостях, у сприятливих для здоров'я лісових масивах. У таких школах мають бути світлі просторі класи, хороші спальні, упорядковані їдальні, дбайливо обладнані центри для всякого роду позакласних занять, які б створювали всі умови для всебічного фізичного і духовного розвитку молодого громадянина Радянської країни. Прийматися до таких шкіл-інтернатів діти мають виключно за бажанням батьків. Діти вступатимуть до шкіл-інтернатів на постійне перебування, а батьки можуть зустрічатися з ними в святковий, канікулярний або позанавчальний час. До таких шкіл мають бути підібрані вихователі, які б відповідали високому покликанню бути інженерами душ підростаючого покоління.

Матеріальні умови прийому до цих шкіл мають бути, принаймні на перших порах, диференційованими. Тих дітей, батьки яких мають невисокі заробітки або обтяжені великою сім'єю, слід брати на повне забезпечення держави. Батьки, що мають більш високі заробітки, мають сплачувати якусь певну частку за виховання дитини в інтернаті. Нарешті, певна частина батьків може взяти на себе повну оплату тих витрат, які несе держава з виховання дитини в школі-інтернаті.

Важко переоцінити величезне значення цієї системи виховання. На цю справу не треба шкодувати коштів і зусиль, бо вони окупляться сторицею» [12, с. 90 -91].

Цей фрагмент виступу М. Хрущова знайшов своє відбиття в резолюції з'їзду за звітною доповіддю – у її тексті знаходимо фразу: «Доцільно приступити до створення шкіл-інтернатів, розміщуючи їх у сприятливій для здоров'я дітей місцевості» [2, с. 106]. Уже через декілька днів після виголошення звітної доповіді міністр освіти Російської Федерації і водночас президент Академії педагогічних наук РРФСР І. Каїров, також виступаючи перед делегатами ХХ з'їзду, сповістив, що радянське вчительство, працівники народної освіти, батьки з великим задоволенням і вдячністю зустріли пропозицію товарища Хрущова щодо організації шкіл-інтернатів, убачаючи в ній нове виявлення батьківської турботи ЦК КПРС та його допомоги радянським людям у вихованні дітей [6]. На підтвердження цього в «Учительской газете» (тодішній друкований орган міністерств освіти союзних республік) протягом квітня – травня публікується низка добірок листів читачів різних соціальних груп (від дійсного члена Академії медичних наук СРСР – до прибиральниці) зі схваленням нового типу навчальних закладів та деякими уточнювальними запитаннями щодо їх функціонування.

Зауважимо, далеко не на всі такі запитання була відповідь, адже педагогічна наука не була готова до такого нововведення. Якщо в тій же «Учительской газете» перечитати передову статтю «Советская школа в шестой пятилетке», в якій напередодні ХХ з'їзду КПРС комплексно аналізувалися майбутні завдання в галузі освіти, то можна пересвідчитися, що там про школи-інтернати немає ще жодного слова [7]. Проте вже наприкінці квітня директор Інституту теорії та історії педагогіки Академії педагогічних наук РРФСР Н. Петров писав про завершення розробки проекту положення про школи-інтернати та про закономірні дискусії у процесі його створення та обговорення (наприклад, щодо строку навчання, можливості здійснення фуркації у старших класах та ін.), адже, як зазначав науковець, мова йде про зовсім нову справу великої державної ваги [4].

У перші дні травня 1956 р. Академія педагогічних наук РРФСР окремим тиражем видала «Временное положение о школе-интернате (проект)» (оскільки на той час наукова педагогічна установа такого високого рангу була одна на весь Радянський Союз, то проект адресувався всім союзним республікам). У документі говорилося, що важлива роль у створенні духовних передумов для переходу від нижчої фази комунізму до його вищої фази належить новій системі виховання підростаючого покоління, у якій провідне місце посяде школа-інтернат – державний навчально-виховний заклад, покликаний вирішувати завдання навчання та виховання всебічно розвинених, освічених, активних будівників комуністичного суспільства [1, с. 3]. Відповідальність за перебування дітей у школі-інтернаті брала на себе держава, вона ж гарантувала забезпечення їм усіх умов для загальної та політехнічної освіти, усебічного фізичного розвитку, а також для морального та естетичного виховання. До завдань школи-інтернату входила підготовка випускників як до безпосередньої практичної діяльності, так і до продовження освіти в середніх спеціальних та вищих навчальних закладах.

Відповідно до Тимчасового положення до структури школи-інтернату входили дитячі ясла для дітей до двох років (у разі необхідності до них приймалися немовлята від народження), дитячий садок для дітей від 2 до 7 років та середня (10-річна) загальноосвітня політехнічна школа-інтернат для дітей, підлітків та юнаків від 7 до 17-18 років. На першому етапі навчальний заклад дозволялося організувати в неповному складі – лише дитячий садок і школа або тільки школа-інтернат. Як зазначали автори документа, перебування вихованців у школі-інтернаті від немовлячого до зрілого віку надасть можливість педагогічному колективу послідовно здійснювати систему виховання, необхідну для формування людини комуністичного суспільства. Завдяки цьому в дітей сформується повага до праці, навички колективного співробітництва, товарищескості, а різноманітна творча діяльність надасть можливість виявити їхні таланти та здібності, які будуть всіляко заохочуватися та розвиватися.

Заклад має бути розташований у сприятливій для здоров'я дітей місцевості та мати значний перелік спеціальних житлових і навчальних приміщень, майданчиків, ділянок тощо. Вирішальна роль в успішному здійсненні поставлених перед школою-інтернатом завдань відводилася педагогам, які за своїми ідейними та моральними якостями, за своєю освітою, культурою мали бути гідним прикладом для учнів, а також завдяки різнобічній теоретичній та практичній підготовці мали вміти знайти підхід до кожного вихованця.

Діти могли вступати до школи-інтернату за згодою батьків чи осіб, які їх заміняли. Звертає на себе увагу, що в Тимчасовому положенні не було чітко прописано (очевидно, через неоднозначність думок) таке важливе питання, як конкретні засади організації спілкування вихованців із батьками. Фраза «Родители, поместившие своих детей в школу-интернат, содействуют педагогическому коллективу в их воспитании, регулярно встречаются с детьми, обеспечивают их правильное воспитание в семье во время отпусков и каникул; представители родителей принимают участие в работе совета попечителей школы-интерната» [1, с. 3], власне, досить загальна, може

трактуватися по-різному і викликає запитання щодо різниці між відпусткою і канікулами. Недаремно через рік Міністерство освіти УРСР своєю директивою уточнювала, що в період літніх канікул вихованцям школи-інтернату за бажанням їхніх батьків надається відпустка додому. При цьому строк відпустки визначали батьки, але вона не могла бути довшою 4-х тижнів [5], тобто канікули автоматично не надавали дитині право жити в сім'ї.

Оскільки створення навчального закладу нового типу розглядалося як ініційована партією справа великої державної ваги, а розроблений Академією педагогічних наук РРФСР проект Тимчасового положення про школи-інтернати мав стати базовим для всієї країни, цей документ разом із розглядом питання про організацію шкіл-інтернатів було винесено для обговорення на нараді в ЦК КПРС, що відбулася в Москві 8-10 травня 1956 р. На нараду було запрошено міністрів освіти союзних республік, керівних працівників крайових та обласних органів народної освіти, відомих директорів шкіл та дитячих будинків, партійних працівників, представників наукових закладів [8]. Був серед них і директор Павлівської середньої школи В. Сухомлинський. Під час зібрання педагог занотовував основні думки доповідачів (цей майже повністю списаний нотатками товстий зошит зберігається в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України і є цікавим джерелом, яке дає можливість краще зрозуміти певні нюанси в історії розвитку системи освіти СРСР).

Так, згідно із записами В. Сухомлинського розгляд питання почався зі вступного слова секретаря ЦК КПРС М. Суслова, який у короткому виступі підкреслив, що навчальні заклади, які створюватимуться в країні на виконання рішення XX з'їзду КПРС, не треба розглядати як механічне поєднання шкіл та інтернатів (власне, на той час при багатьох школах існували інтернати, де знаходили притулок ті учні, домівки яких перебували на великій відстані від місця навчання). Це буде новий тип навчального закладу, в якому суттєво підвищується роль виховного процесу та створюються значно кращі можливості для організації суспільно корисної праці вихованців [10, арк. 1-2].

З основною доповіддю на нараді виступив президент Академії педагогічних наук РРФСР І. Каїров. Пояснюючи присутнім, чому виникла необхідність здійснити зміни в освітній галузі, він відзначив, що хоча чинна радянська система виховання є найбільш досконалою, проте вона вже не відповідає новим завданням побудови комунізму. У країні ще відчуваються пережитки капіталізму, зокрема далеко не всі батьки можуть успішно виховувати своїх дітей. Це зрештою призводить до зростання дитячої злочинності та збільшення кількості безпритульних дітей. Ураховуючи, що в подальшому жінки будуть ще більше залучатися до розумової та фізичної праці, а також вважаючи, що діти не повинні потребувати материнського догляду до зрілого віку, XX з'їзд партії поставив завдання створити школи-інтернати.

Зупиняючись на перевагах нового, закритого, типу освітнього закладу («дети находятся здесь круглые сутки и в течение года. Родители могут видеться с детьми в каникулы и в праздничные дни» [10, арк. 5-6]), І. Каїров, як свідчать нотатки В. Сухомлинського, говорив про захищеність дітей від негативного впливу, про допомогу матерям-одиначкам та багатодітним сім'ям і, головне, про створення єдиної системи виховної роботи, яка матиме послідовний та безперервний вплив на дітей переддошкільного, дошкільного та шкільного віку. Саме у школи-інтернати, як стверджував президент АПН РРФСР, з часом будуть трансформуватись і масова школа, і дитячі будинки, саме школам-інтернатам – заявив він, завершуючи свій виступ, – належить майбутнє освіти в СРСР.

Із записів В. Сухомлинського зрозуміло, що головними темами подальших виступів запрошених на нараду (а в обговоренні питання взяло участь понад сорок осіб) здебільшого стали два питання. Беззастережно підтримуючи саму ідею нововведення, доповідачі передусім говорили про фінанси. Про відсутність цільового (саме на школи-інтернати) централізованого асигнування (адже воно не було завчасно закладено

в бюджет) від Міністерства фінансів СРСР, про неможливість вирішувати всі проблеми лише в межах місцевих резервів та централізованих асигнувань на будівництво масових шкіл, оскільки в такому разі створення гарних умов для відносно невеликої групи вихованців однієї майбутньої школи-інтернату відбуватиметься за рахунок ущемлення інтересів значно більшої кількості учнів чинних масових шкіл, які навчаються у дві-три зміни, причому часто в непристосованих приміщеннях. Другою думкою, яка неодноразово повторювалася під час виступів, був сумнів щодо доцільності включення до структури шкіл-інтернатів закладів для дітей дошкільного віку (принаймні для малюків від народження до 2-3 років).

Присутній на нараді (скоріше всього лише на її початку) М. Хрущов емоційно реагував на перебіг обговорення. Так, під час виступу заступника голови Виконкому Московської міської ради З. Миронової він поцікавився, чи ще продовжується у столиці паралельно зі створенням шкіл-інтернатів будівництво масових шкіл. Отримавши ствердну відповідь, М. Хрущов обурився, заявивши, що це свідчить про невіру в успіх справи і що невдовзі доведеться витратити кошти на перероблення таких новобудов у школи-інтернати. У зошиті Василя Олександровича читаємо адресовані З. Мироновій слова першого секретаря ЦК КПРС: «Я знаю детей министров... Окончили 10 классов и уже лечатся от алкоголизма в институте. На школы мы всё равно деньги тратим, на жильё – тратим. Часть денег возьмём от жилья, построим интернаты детям! Это будет настоящая забота о молодом поколении... Мы много тратим на милицию, на суды, на прокуратуру, на тюрьмы... Чем лучше будет воспитание, тем меньше будет денег на всё это... Правительство имеет возможность отпустить деньги на школы-интернаты, если вы проявите свой характер» [10, арк. 14-15].

Після таких реплік керівника країни мало хто відважився б на висловлення будь-яких сумнівів щодо взагалі доцільності чергової освітньої ініціативи партії. Проте тема створення шкіл-інтернатів, а тим більше перспектива їх перетворення на провідний навчальний заклад системи народної освіти в СРСР дуже схвилювала В. Сухомлинського. Повернувшись до Павлиша, педагог пише та надсилає М. Хрущову листа, де викладає свої заперечення з приводу подібних планів [11, с. 393]. У цей же час Василь Олександрович готує статтю (оскільки текст написано російською мовою, можна зробити припущення, що автор збирався її опублікувати в одному з московських часописів), де, як він сам зазначає, хоче у відкритій дискусії висловити незгоду з ідеєю в майбутньому зробити школу-інтернат найважливішою ланкою виховання [9, с. 394].

Готуючись винести свою (відмінну від офіційно виголошеної та загальносхваленої) точку зору на прилюдне обговорення, В. Сухомлинський аргументує її з різних позицій. Зупинимось більш детально лише на одній з них, а саме – на обґрунтуванні необхідності щоденного спілкування дитини з батьками для розвитку в неї такої важливої складової духовного життя, як моральний обов'язок.

Аналізуючи хід обговорення питання про відкриття шкіл-інтернатів, Василь Олександрович звертає увагу читача на таку тенденційну установку: чим рідше діти будуть бачитися з батьками, тим краще для дітей. Заперечуючи правомірність такого твердження, педагог зауважує, що із практичного досвіду роботи добре відомо – просто хороші батьки є тією виховною силою, яку в багатьох випадках не може замінити жодний, навіть найталановитіший вихователь. Адже в дитини лише в сім'ї (а не тоді, коли її виховують десятки чужих людей) може сформуватися почуття морального обов'язку перед батьками. Частково це почуття ґрунтується на розумінні, що батьки забезпечують її всім необхідним. Проте цим не вичерпується економічний зв'язок дитини з сім'єю. Як зазначає В. Сухомлинський, досвід його роботи в сільській школі показує, що в 14-15 років діти можуть робити певний внесок у сімейний бюджет, а в 16-17 років спроможні надавати вже суттєву фінансову допомогу, особливо якщо батьки в поважному віці або інваліди. Матеріальні цінності, які створюються за участю дітей та належать усій сім'ї, є спільним господарством, і цей економічний бік сімейного

життя не можна ігнорувати, оскільки вона також відіграє значну роль у вихованні взаємної відповідальності та обов'язку. Крім того лише в умовах повсякденного спілкування з матір'ю та батьком дитина може перейняти від них ще одну важливу моральну якість – почуття відповідальності батьків за долю своїх дітей. Причому, як підкреслює Василь Олександрович, питання моральних обов'язків перед дітьми і перед батьками – це два питання, які тісно пов'язані. Чим більше дітей буде виховуватись у школі-інтернаті, тим більше буде людей, які у зрілому віці намагатимуться помістити своїх батьків до будинків для престарілих. Треба не розбивати родину на три частини (діти – в школі-інтернаті, дідусь та бабуся – у будинку для престарілих, а батько й мати займаються громадською діяльністю), а навпаки – усіляко сприяти її зміцненню, підвищенню її духовної культури. Адже саме з почуття морального обов'язку перед батьками, перед майбутніми власними дітьми, узагалі перед сім'єю починається виховання любові до рідного народу, до рідної землі, до своєї Батьківщини, саме так починається виховання патріотизму [9, с. 397].

Зауважимо, що у своїй статті В. Сухомлинський не лише виступає проти бачення в школі-інтернаті навчального закладу майбутнього, а й пропонує шляхи вдосконалення роботи загальноосвітньої школи. Серед них – створення належної навчально-матеріальної бази, навчання в одну зміну, організація в кожній школі груп продовженого дня для учнів I-VII класів і цілеспрямована робота з метою розвитку самодіяльності та ініціативності у старшокласників (замість передбачуваного у школах-інтернатах цілодобового нагляду за ними), надання кожному учневі можливості здобути виробничу спеціальність (зокрема Василь Олександрович описує систему трудового виховання, яка здійснювалася в Павлівській школі разом із батьками учнів) тощо.

Категорично не погоджуючись з наміром навчати і виховувати в школах-інтернатах переважну більшість дітей країни, характеризуючи як відрив від реальності пропозиції обмежувати спілкування батьків із дітьми, В. Сухомлинський разом із тим визнавав існування необхідності створення шкіл-інтернатів для тих дітей, які (через фізичний чи моральний стан батьків або в разі їхньої відсутності, скрутної матеріальної ситуації в сім'ї тощо) дійсно позбавлені нормального виховання в родині. При цьому педагог наполягав, щоб у статутах таких закладів було обов'язково вказано, що, по-перше, батьки мають право будь-коли спілкуватися з дітьми, по-друге, мають право забрати свою дитину зі школи-інтернату в будь-який момент. Суперечки з цього приводу він вважав безпредметними. Ніхто не може перешкоджати дитині спілкуватися із сім'єю. Тим, хто збирався ігнорувати цю тезу, Василь Олександрович нагадував про існування положень батьківського права [9, с. 398].

На рукописі статті В. Сухомлинського «К вопросу об организации школ-интернатов» зазначена дата – 17 серпня 1956 р. Дата, яка була не сумісна з її публікацією. Усвідомлюючи принциповість і сміливість ученого, розуміємо, що намагання донести до громадськості своє бачення проблеми і таким чином спробувати в умовах СРСР вплинути на зміну партійного рішення було реалізацією його потреби у виконанні свого морального обов'язку. Реалізацією духовної потреби видатного педагога.

Такі приклади з історії педагогіки гідні широкого оприлюднення, гідні наслідування, а тому вважаємо на часі не лише їх спорадичне висвітлення, а й створення відповідного фундаментального дослідження.

Література:

1. Временное положение о школе-интернате (проект). – М.: Изд-во Академии педагогических наук РСФСР, 1956. – 13 с.
2. Двадцятый з'їзд КПРС. Резолюції і постанови з'їзду // Комуністична партія Радянського Союзу в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. 1898 – 1971 : в 14 т. – Пер. з 8-го рос. вид. – К. : Політвидав України, 1981. – Т. 7 : 1955 – 1959. – 534 с.

3. Из творческого наследия В. А. Сухомлинского : [письмо Н. С. Хрущёву, 1958 г.] / публ. О. В. Сухомлинской // Сов. педагогика. – 1988. – № 3. – С. 97–102.
4. Петров Н. Смелее решать новые задачи / Н. Петров // Учительская газета. – 1956. – 25 апр.
5. Про оздоровчі заходи в школах-інтернатах: директива Міністерства освіти УРСР від 24 травня 1957 р. // Зб. наказів та розпоряджень Міністерства освіти УРСР. – 1957. – № 10. – С. 9.
6. Речь товарища И. А. Каирова // Учительская газета. – 1956. – 25 февр.
7. Советская школа в шестой пятилетке : [передовая] // Учительская газета. – 1956. – 21 янв.
8. Совецание в ЦК КПСС по вопросам организации школ-интернатов // Учительская газета. – 1956. – 12 мая.
9. Сухомлинский В. А. К вопросу об организации школ-интернатов / В. А. Сухомлинский [публ. и примеч. О. В. Сухомлинской] // Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.) : хрестоматія / упоряд.: Л. Д. Березівська та ін. – К. : Наук. світ, 2003. – С. 393-402.
10. Сухомлинська О. В. Сухомлинський Василь Олександрович (1918 – 1970) / О. В. Сухомлинська // Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.) : хрестоматія / упоряд.: Л. Д. Березівська та ін. – К. : Наук. світ, 2003. – С. 392-393.
11. Хрущов М. С. Звітна доповідь Центрального Комітету Комуністичної партії Радянського Союзу XX з'їздові партії (14 лютого 1956 р.) / М. С. Хрущов. – К. : Держполітвидав УРСР, 1956. – 136 с.
12. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 5097, оп. 1, спр. 417. Сухомлинский В. А. Об организации школ-интернатов : статья и черновые заметки к ней. Автограф, 1956 г., 70 арк.

Антонец Н. Б.

В. СУХОМЛИНСКИЙ В ПОЛЕМИКЕ ПО ПОВОДУ СОЗДАНИЯ ШКОЛ-ИНТЕРНАТОВ

В статье освещена позиция выдающегося украинского педагога В. Сухомлинского относительно намерений лидеров КПСС создать новую систему просвещения, ведущая роль в которой отводилась школам-интернатам. На основе анализа опубликованной уже после смерти директора Павлышской школы его статьи «К вопросу об организации школ-интернатов» показано, что её автор категорически не соглашался с идеей воспитывать в закрытых учебных заведениях подавляющее большинство детей страны и пытался донести до общественности понимание пагубных последствий тенденциозной установки на ограничение общения детей с родителями, в частности для формирования моральных качеств подрастающего поколения.

Ключевые слова: В. Сухомлинский, история развития системы народного просвещения в СССР, школа-интернат, моральный долг.

Antonets N. B.

V. SUKHOMLINSKIY IN THE DEBATE ON THE ESTABLISHMENT OF THE BOARDING SCHOOLS

The article highlights the position of the famous Ukrainian educator V.O. Sukhomlinskiy as for the of leaders of the Communist Party of the Soviet Union intentions to make in the country a new system of education with the leading role given to boarding schools – a new type of educational institutions where children aged 17 – 18 had been deliberately brought up as a fully developed, active builders of the communist society. The basic concepts developed in 1956 by the Academy of Pedagogical Sciences of the USSR project on the temporary Provision on boarding schools, intended for all Soviet republics; used records done by V. Sukhomlinskiy as a consultative member of the Central Committee on the organization of the boarding schools (1956). On the basis of the analysis of the article «Back To the Question On the Organization of the Boarding Schools» (published only after the death of the director of Pavlysh secondary school) shows that the author categorically disagreed with the idea to teach and educate in the closed schools the majority of children of the country and tried to convey to the

public his understanding of the harmful effects of biased orientation to limit communication between children and parents, in the issues of the younger generation moral qualities formation particularly.

Keywords: V. Sukhomlinskiy, history of development of public education in the USSR, a boarding school, a moral duty.

УДК 37.013.32

Жорова І. Я., Криницький Є. А.*

РЕАЛІЗАЦІЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ІДЕЙ В. СУХОМЛИНСЬКОГО У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті розкрито аспекти реалізації гуманістичних ідей В. Сухомлинського у процесі підготовки майбутніх соціальних працівників, що передбачають насамперед ставлення до студента як до унікальної особистості, яка свідомо вибрала таку специфічну професію.

Представлено принципові вимоги гуманістичного підходу до освіти: актуалізація життєвого досвіду в процесі навчання; виявлення людських якостей у взаємодії зі студентами; безумовне позитивне ставлення викладача до студента; інтелектуальна культура викладача; доступ до широкого кола інформаційних джерел; комунікація з суб'єктами освітнього процесу.

Ключові слова: гуманістичні ідеї В. Сухомлинського, освітній процес, підготовка майбутніх соціальних працівників.

Новітній етап розвитку суспільства висуває якісно нові завдання в галузі освіти та розвитку особистості. Основною метою освіти на цьому етапі є не просто формування у майбутніх фахівців навичок стереотипної діяльності, а розвиток таких якостей особистості, як самостійність, творчий підхід до справи, вміння постійно вчитись та самовдосконалюватись, комунікабельність, соціальна та професійна відповідальність тощо. З огляду на це сучасна освіта змінює свою спрямованість, її домінантою визнається учень як особистість, а не як об'єкт навчально-виховного процесу, відокремлений від особистісного контексту індивід. Педагогічна діяльність змінює простір своїх функцій та пріоритетів, відбувається очевидна трансформація її цілей, предметної сфери та технології.

Зі зміною суспільства, з досягненням кожного нового етапу розвитку педагогічної науки методи, засоби та форми виховання і навчання змінюються, трансформуються. Процес оновлення педагогіки – це еволюційний процес, як і саме суспільство. Проте спадщина педагогічної науки, накопичена протягом багатоміліонної історії розвитку людства, була і залишається ядром педагогічної думки.

Педагогічною наукою накопичено значний досвід вивчення проблеми гуманізації освітнього середовища. На теренах вітчизняної педагогічної думки над цим питанням працювали Г. Ващенко, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський, П. Юркевич та ін.

У своїх дослідженнях проблемі виховання гуманності в студентській молоді сьогодні приділяють увагу: Г. Балл, І. Бех, Р. Беланова, І. Богданова, І. Зязюн, М. Ковальчук, Л. Кулікова, Л. Нечипоренко, Л. Сохань, Н. Шмельова та ін. Але, незважаючи на інтерес науковців до цієї проблеми, слід констатувати, що на сучасному етапі гостро постає проблема орієнтації університетської освіти на гуманізацію освітнього простору.

Метою статті є визначення особливостей реалізації гуманістичних ідей В. Сухомлинського у процесі підготовки майбутніх соціальних працівників.

Педагогіка як і інші науки має свій ідеал – ідеал людської особистості, відбитий у гуманізмі. У працях педагогів-гуманістів чітко простежується лінія гуманного ставлення до молоді. Відмінною особливістю педагогічної системи і практичної

* © Жорова І. Я., Криницький Є. А.*